

LAITILAN KAUPUNKI

UNTAMALAN RAKENNUSTAPA-OHJEET

Näiden ohjeiden tarkoitus on antaa Untamalan kylän uudis- ja korjausrakentamiselle sellaiset yhteiset puitteet, joita noudattamalla kylän sekä sitä ympäröivän kulttuurimaiseman harmoninen suhde säilyy ja nykyinen kyläkuva eheytyy. Ohjeet koskevat osayleiskaavan mukaisia valtatie 8:n lounaispuoleisia AT-, MA-, MT – ja M –alueita. Korjausrakentamisen osalta suositellaan tutustumista Museoviraston Korjaus- sekä Restaurointikortistoihin, joissa on käytännön ohjeita korjausrakentamiseen.

Områdesarkitektkontoret
Norra Svibyvägen 323, 22120 Mariehamn
29.04.2005 Ursula Koponen arkkitSAFA

JOHDANTO

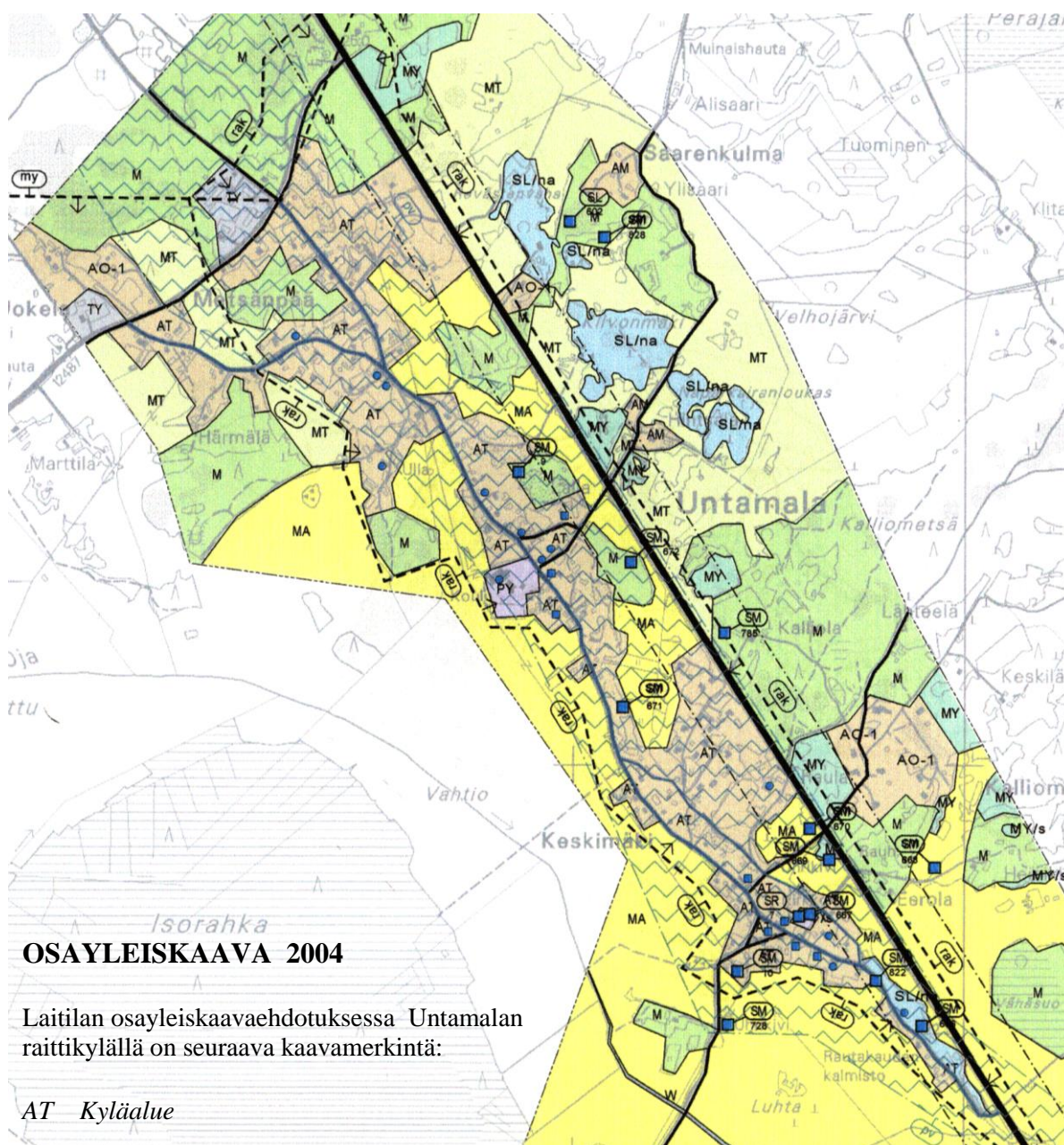
Untamalan kylällä on erityisasema Laitilan kylien joukossa. Se on mukana Museoviraston ja Euroopan Unionin *European Pathways to Cultural Landscapes* –tutkimusprojektissa, jonka tarkoitus on edistää kulttuurimaiseman ymmärtämistä ja paikallistuntemusta ja korostaa paikallisperinteen huomioon ottamisen tärkeyttä myös rakennus- ja maankäytön suunnittelussa. Siksi kylän täydennysrakentamisessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että jokainen rakennus suunnitellaan kokonaisuuteen sopivaksi ja sitä täydentäväksi osaksi.

Jotta nykyajan vaatimukset täyttävä rakentaminen osattaisiin yhdistää kauniisti vanhaan, on tärkeätä tietää, mihin vanhojen rakennusten ulkonäkö perustuu. Siksi rakennustapaohjeisiin on otettu mukaan lyhyt katsaus kylän nykyisestä rakennuskannasta. Jos sitä menneiden sukupolvien työtä ja osaamista, joka vanhoissa rakennuksissa heijastuu, ei ymmärretä eikä kunnioiteta, on vaikeaa myös ymmärtää että kyläympäristöä rakennetaan aina kokonaisuutena eikä yksittäisinä, ympäristöstä irrallisina tontteina. Se rakentamisperinne ja kulttuurimaisema, jota olemme oppineet pitämään kauniina, on syntynyt tarkoituksenmukaisuuden ja toimivuuden vaatimuksista ja niissä puitteissa, jotka kunkin aikakauden tekniset, taloudelliset ja osaamisen resurssit ovat tarjonneet. Tämän perinteen näkyminen ympäristössä lisää sen kiinnostavuutta ja luo jatkuvuutta. Säilyttämällä vanhat rakennukset aktiivisessa käytössä ja kunnioittamalla niiden rakentamisajan tyypillisiä piirteitä, ovat mahdollisuudet elävän ja toimivan kulttuuriympäristön jatkumiselle ja kehittymiselle hyvät. Tällainen hoidettu ja ehjä kyläkokonaisuus on hyvä ja vetovoimainen asuinympäristö.

Untamalan kumpukalmistao varhaiselta rautakaudelta kylän kaakkoisosassa (kuva: Museovirasto)

Alue varataan tiiviiseen maaseutumaiseen asumiseen ja maa- ja metsätaloutta palvelevien rakennusten rakentamiseen. Uusien rakennuspaikkojen muodostaminen sallitaan ennen 1.1.2004 muodostetuille kiinteistöille seuraavasti:

- yksi rakennuspaikka pinta-alaltaan 3000 m² - 6000 m² suuruisilla kiinteistöillä
- kaksi rakennuspaikkaa pinta-alaltaan 6000 m² – 8000 m² suuruisilla kiinteistöillä
- kolme rakennuspaikkaa 8000 m² – 1,5 ha suuruisilla kiinteistöillä
- tämän jälkeen yksi rakennuspaikka jokaista alkavaa 2 ha kohden
- ennen 1.1.2004 muodostettu, rakentamaton 2000 m² - 4000 m² suuruinen kiinteistö muodostaa yhden rakennuspaikan
- kiinteistön pinta-alasta otetaan huomioon vain se osa, joka sijaitsee AT –alueella

Rakennuspaikan tulee soveltua asumiseen ja sen on oltava pinta-alaltaan vähintään 2000 m². Rakennuspaikan rakennustan yhteenlaskettu kerrosala saa olla enintään 15 % rakennuspaikan pinta-alasta ja korkeintaan 450 k-m².

Rakennusten tulee materiaaleiltaan, väreiltään ja mittasuhteiltaan sopia ympäristöön.

Rakennustapaohjeet tämentävät osayleiskaavamääräyksen viimeistä kohtaa: rakennusten materiaaleja, värejä ja mittasuhteita. Ohjeet koskevat myös M-, MT- ja MA –alueilla suoritettavia rakennustoimenpiteitä.

Untamalan keskusta (kuva: Museovirasto)

UNTAMALAN NYKYINEN RAKENNUSKANTA

Untamalan raittikylän rakenne periytyy keskiajalta ja vanhimmat rakennukset 1700 -luvulta. Kylä on täydentynyt uusilla rakennuksilla lähes joka vuosikymmenellä. Tänäsiinä näkyvät niin asuimisen uudet suunnat, perinteitä kunnioittaen korjatut vanhat rakennukset kuin epäonnistuneet laajennuksetkin. Kylän vanhimmat rakennukset edustavat hirsirakenteista paritupa -tyyppiä. Vuosien mitaan niitä on laajennettu niin pituus- kuin korkeussuhteessa. Rakennustavaltaan, materiaaleiltaan ja väreiltäänkin ne noudattavat aikakautensa vallitsevaa rakentamistapaa ja tyyliuuntausta. Aluksi ne tehtiin päätykolmioita myöten kokonaan hirrestä (mm. Sarkin talo). Myöhemmin, noin 1800 – luvun puolivälistä, ei kylmän ullakon seiniin enää tuhlattu hirttä, koska yksinkertainen lautarakenne tuli halvemmaksi. Päätykolmio ja toisinaan myös ullakon sivuseinät tehtiin nyt laudasta mutta lämmitettäviä tiloja ympäröivät hirsiseinät. Asuinrakennusten hirsipintojen vuoraaminen yleistyi vasta 1700 – luvulla. Vanhin vuoraustyyppi oli sahapintainen pystylaudoitus, joka saatettiin käsitellä vielä punamullalla. Puun säästämiseksi ei lautoja katsottu tarpeelliseksi kaventaa tasalevyisiksi eikä niiden vaihteleva leveys julkisivussa tuntunut häiritsevän. Ne kiinnitettiin seinään leveämpiä vuoroja ylhäällä, vuoroja alhaalla. Myös Untamalassa tällaista vuorausta näkyy vielä muutamien asuintalojen päätykolmioissa ja ulkorakennusten seinissä.

Vanhimpien pystylaudoitusten ongelmana oli senaikainen, helposti haurastuva pontti-tyyppi, jonka alle vesi helposti tunkeutui ja joka laudan kuivuessa lohkesi irti. Tämä johti siihen, että pystypontista vähitellen luovuttiin ja lautojen välinen rako peitettiin kapeammalla rimalla, jonka reunat saatettiin vielä koristella profiilein. Korkeissa päätyseinissä lautoja oli jatkettava. Jatkosauma kulki suorana linjana seinän poikki. Hirsinurkat koteloitiin leveämmillä laudoilla. Peiterimoitettu ja punamullattu pystyvuori alkoi juurtua talonpoikien käyttöön maaseudulla 1800 – luvun lopussa, kun kaupungeissa oltiin jo siirrytty höylälautaiseen ja usein keltaiseksi maalattuun vaakavuoraukseen.

Pystylaudoin ja rimoin vuorattu vanha hirsirakennus Untamalassa. Nurkat koteloitu ja lautojen jatkosauma räystään tasolla. Untamalan hirsirakennuksista ainoastaan Sarkin talo on vuoraamaton

Julkisivupinnan jakaminen useampiin laudoituskenttiin yleistyi vasta 1900-luvun alussa, vaikka jo vuonna 1869 julkaistussa *Maatalousrakennustaiteen käytännöllissä käsikirjassa* (*insinööri Arvid Henström*) esitettiin seuraava julkisivujäsentely:

- Lähinna kivijalkaa, lista joka kulkee rakennuksen ympäri ja peittää ulostyöntyvän kivijalan, ns *jalkapaneeli*
- Jalkapaneelista ikkunoiden alareunaan ulottuva ns *rintapaneeli*, joka voi olla joko pysty- tai vaakalaudoitusta. Paneeli päätetään yläreunassaan ulostyöntyvällä matalalla listalla.
- Rintapaneelin yläreunasta alkaa varsinainen *seinäpaneeli*, joka voidaan jakaa ylempään ja alempaan osaan. Alempi ulottuu rintapaneelista tai jalkapaneelista (jos rintapaneeli on jätetty pois) räystääseen ja ylempi käsittää päädyt.
- Nurkkiin tehdään lankusta *pilasterit*. Pilastereita voidaan käyttää myös jakamaan seinäpaneelia pienempiin kenttiin.

Tästä julkisivupinnan jakamisesta tuli erittäin suosittu ja siitä on monta esimerkkiä myös Untamalan vanhassa rakennuskannassa. Laudoituskentissä on alunperin käytetty vaaleita öljyvärejä mutta laudoituksen uusimisen yhteydessä on alkuperäinen väri vaihdettu korjausajankohtana suosiossa olleisiin väreihin, Untamalassa mm. punaiseksi. Ainoastaan listat on väritetty toisella värillä. Julkisivun erilaiset laudoituskentät ovat pientaloissa tulleet uudelleen muotiin 1980-luvulla.

Kenttiin jaettu julkisivu vuoden 2004 asunomessutalossa. Jakolistoista ja kenttien laudoituksesta puuttuu kuitenkin se tyylikkyys, mikä on tunnusmerkillistä vanhoille rakennuksille. Suurin syy tähän on, ettei nykyinen puutavara ole yhtä tiivistä ja kovaa kuin ennen ja listoista on tehtävä tuntuvasti paksumpia, jotta ne kestäisivät ulkona.

Esimerkki 1800 –luvun jälkipuoliskolla yleistyneestä julkisivupinnan jakamisesta. Kivijalan yläpuolella ulkoneva jalkapaneeli, seuraavana ikkunoiden alareunaan ulottuva pystyponttilautainen rintapaneeli. Seinäpaneelin alaossa on makaava ja yläosassa seisova laudoitus. Rakennuksen päädyissä on listoitettu jatkosauma räystäään korkeudella. Väriytyksenä punamulta. Päädyn yläosan vuorilaudat ovat eri levyisiä ja ilman saumarimoitusta.

Ventolan talossa on vaakasuora peitelaudoitus ja voimakkaasti korostetut nurkkapilasteri

Julkisivujen elävöittäminen listoilla, voimakkailla väreillä ja monen levyisillä, profiloituilla höylälaudoilla kesti aina 1920 –luvulle, jolloin suunnittelijat halusivat palata kansanperinteen yksinkertaisuuteen, punamultaan ja sahapintaiseen peiterimavuoraukseen. Omakotirakentajille annettiin viranomaisten taholta uuden tyylin mukaisia rakentamisohteita, joita ei aina kakistelematta nieltty. Pystylaudoitus ja pikkuruutuihin jaetut ikkunat koettiin talonpoikaismaisiksi ja vanhanaikaisiksi eikä entiseen haluttu palata, kun tekninen kehitys oli avaamassa uusia mahdollisuuksia rakennusten toteuttamisessa. Jo 1930 –luvulla pelkistetty, vaaleita öljymaaleja suosiva kantikas funktionalismi valtasikin yhä enemmän alaa vaikka ei saanutkaan näkyvää jalansijaa maaseudun omakotirakentamisessa. Tämän tyylin rakennuksia ei Untamalassa ole lainkaan ja kaupungin keskustassakin vain muutama.

Suurin osa Untamalan rakennuskannasta on 1920 –ja 1930 –lukujen alunperin vaaleita omakotirakennuksia sekä 1940 – 1950 –luvuilla rakennettuja, 1½ -kerroksisia, ns jälleenrakennustyyppin omakotitaloja. Nämä rakennukset ovat alkuperäisiltä mittasuhteiltaan harmonisia ja liittyvät luontevasti sekä toisiinsa että vanhimpaan rakennuskantaan. Useita näistä rakennuksista on kuitenkin laajennettu kömpelösti, kokonaisuutta ajattelematta. Varsinkin julkisivujen jakaminen tummilla väreillä raskaisiin kenttiin, mikä Untamalassa näyttää olleen erittäin suosittua, rumentaa kyläkuvaa. Epäonnistuneisiin laajennuksiin verrattuna värit on kuitenkin helppo uusia. Rakennusten väriytykseen Untamalassa pitäisikin kiinnittää erityistä huomiota, koska näin kyläkuvaa pystytään suhteellisen pienellä vaivalla merkittävästi parantamaan.

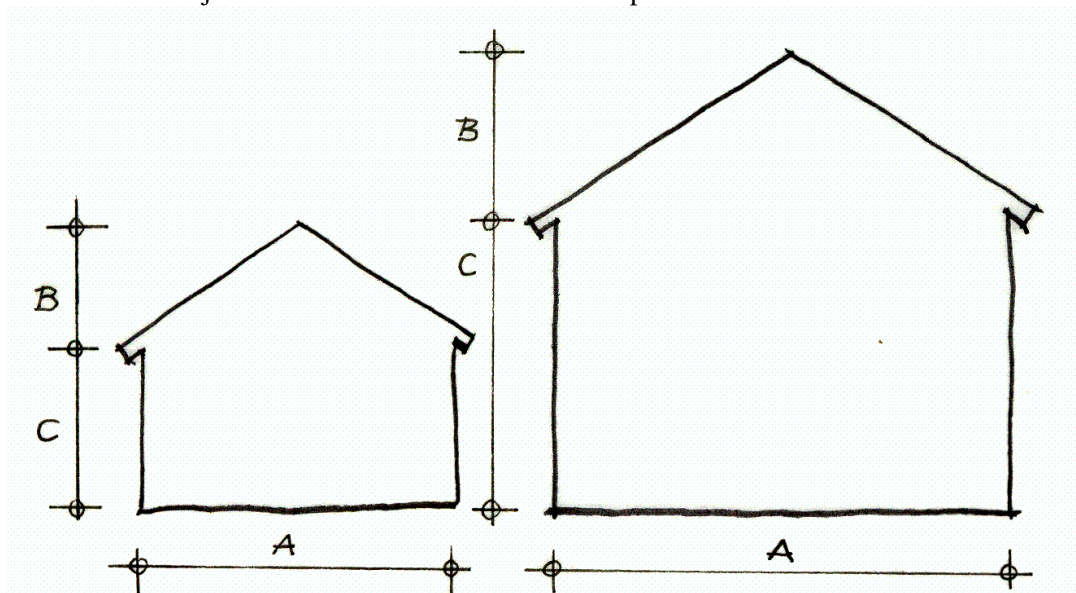

1960 –luvulla pyrittiin maanläheiseen asumiseen ja se näkyi omakotitaloissa mataluutena ja vaakalinjojen painottumisessa. Rakennukset olivat yksikerroksisia ja niissä oli loiva harjakatto, enimmilläänkin 1:3. Näitä suhteiltaan sinänsä kauniita rakennuksia on kuitenkin vaikea sovittaa sellaiseen ympäristöön, missä kookkaat, vanhat rakennukset hallitsevat. Untamalassa näitä matalia rakennuksia ei ole monta ja ne on sulautettu ympäristöönsä kasvillisuuden avulla. Kun tasakattovillitys 1960 –luvun lopussa levisi myös maaseudulle ja rakennuksista hävisivät vähitellen niin näkyvä katto kuin sokkeli, pilattiin monta maatilan pihapiiriä ja maisemakokonaisuutta. Näitä ns. laatikkotaloja ei Untamalassa ole lainkaan mutta tasakattoa ja sen ikävintä muotoa, raskasta, umpeen koteloitua konttiräystästä, on käytetty muutamissa lisärakennuksissa.

1970 –luku oli vielä selvästi yhden tyyppin, matalan tiilitalon, vuosikymmen mutta seuraavalla vuosikymmenellä alkoi voimakas uusien julkisivumateriaalien ja monenkirjavien tyyppitalojen esiinmarssi. Nykyisin jo valtaosa omakotirakennuksista valitaan suoraan talokuvastoista ja päätös talopakettin ostamisesta tehdään usein pelkän pohjaratkaisun perusteella paneutumatta lainkaan ympäristön vaatimuksiin. Kuitenkin, kun materiaalien, tyylien ja asuinpinta-alojen valikoimat näissä kuvastoissa ovat lähes rajattomat, löytyy joukosta aina myös sellaisia tyyppisiä, jotka sellaisenaan tai vähäisin muutoksina soveltuisivat niin maaseudun kulttuurimaisemiin kuin rakennettujen ympäristöjen täydennysrakentamiseenkin. Kun tiedetään ne reunaehdot, jotka rakennuksen on täytettävä, valinta onnistuu.

RAKENNUSTEN MITTASUHTEET

Näkyvin yhteinen piirre vanhoissa rakennuksissa on niiden ryhdikkyys. Se syntyy seinän korkeuden, rakennuksen leveyden ja kattokaltevuuden suhteesta. Seinän korkeus on aina ollut hallitseva kattoon nähden. Vanhojen rakennusten suhteet noudattavat pitkälle seuraavaa kaaviota:

- Päädyn leveys A: n. 5 – 8 m
- Katon korkeus B: n. 1/4 - 1/3 päädyn leveydestä
- Seinäkorkeus C aina suurempi kuin kattokorkeus B, noin 1/2 A
- Rakennuksen pituus vähintään 1 1/2 A

Kun rakennusten koko ja mittasuhteet ovat suunnittelussa määräävinä, saa rakennus selkeän ja ajattoman kokonaisuuden. Samat mittasuhteet soveltuvat myös uudisrakentamiselle, sillä ne eivät rajoita tarkoituksenmukaista ja toimivaa tilasuunnittelua. Vaikka paluu vanhaan tai sen kopiointi ei ole mahdollista eikä edes toivottavaa, voidaan vanhaa rakennusperinnettä kehittää ja uudistaa sen omista lähtökohdista nykyajan asumisvaatimukset täyttäväksi ja kyläkokonaisuuteen istuvaksi. Näin uudet rakennukset jatkavat vanhaa rakennusperinnettä samalla kun ne heijastavat omaa aikaansa.

Rakennustapaohje

Rakennuksissa on oltava harjakatto. Pääraitin varrella sijaitsevilla tonteilla on harjan oltava raitin suuntainen.

Rakennusten julkisivun korkeuden (laskettuna alapaarteesta räystääslinjaan) on oltava vähintään puolet rakennuksen suurimmasta leveydestä.

Katon harjakorkeuden (laskettuna räystääslinjasta harjalle) on oltava vähintään $\frac{1}{4}$ ja enintään $\frac{1}{3}$ rakennuksen suurimmasta leveydestä. Luvut vastaavat kattokaltevuuksi 1:2 – 1:1 $\frac{1}{2}$ (26 $\frac{1}{2}^{\circ}$ - 34 $^{\circ}$). Pulpettikattoisissa talousrakennuksissa saa kattokaltevuus olla enintään 1:2.

Mikäli rakennuspaikka sijaitsee kylän luoteisosan metsäisillä alueilla, sallitaan myös edellä mainituista korkeus- ja kaltevuusmääräyksistä poikkeavat rakennusratkaisut.

Tontille saa päärakennuksen lisäksi rakentaa erillisiä ulkorakennuksia rakennusoikeuden sallimissa puitteissa.

Rakennustapaohje, korjausrakentaminen

Vanhoja rakennuksia laajennetaan ensisijaisesti jatkamalla niitä rungon pituussuuntaan, jolloin räystäskorkeus, runkoleveys ja kattokaltevuus säilytetään. Jatkaminen voidaan tehdä myös rungon poikkisuuntaan, jolloin runkoleveys ja räystäskorkeus voivat poiketa alkuperäisestä mutta kattokaltevuus säilytetään. Ikkunoiden ja ulkoverhouksen uusimisessa on lähtökohtana rakennuksen yhtenäisen kokonaistyylin säilyttäminen.

Päätyyn ei saa sijoittaa parveketta.

MATERIAALIT

Rakennusten julkisivumateriaalina on Untamalassa muutamaa tiilitaloa lukuunottamatta puu, joka edelleen on pientalorakentamisessa kilpailukykyinen muihin materiaaleihin verrattuna. Hyvin tehty puuverhous, jota säännöllisesti huolletaan, kestää kauan ja vanhenee kauniisti. Muutamissa jällekkennustyyppien taloissa on käytetty ohutrappausta, joka soveltuu hyvin tähän talotyyppiin sekä puuverhoiltujen pientalojen joukkoon. Rapatut julkisivut ovat pitkän tauon jälkeen yleistyessä myös uusissa asuinrakennuksissa. Tiili sen sijaan on Untamalan ympäristölle vieras materiaali. Kyläkuva kannalta onkin erinomaista, että uudet tiilitalot eivät sijaitse pääraitin varrella, vaan syrjämpänä, runsaan kasvillisuuden keskellä eivätkä millään tavalla heikennä tai häiritse kokonaismiljöötä. Uudet julkisivumateriaalit, kuten muovitetut ja profiloituneet pellit, erilaiset kivirouhepinta- tai sileät rakennuslevyt ja julkisivulasit eivät sovellu Untamalaan.

Untamalan katoissa ovat edustettuina lähes kaikki lähivuosien kattomateriaalit. Yleisimpiä ovat betoni- ja savitiili. Tiilikatteen ulkonäkö on ilmeisen pidetty, koska useissa uudisrakennuksissa ja peruskorjauskohteissa on kattomateriaaliksi valittu sen jäljitelmä, tiiliprofiloitu pelti. Sileä, konesaumattu pelti sekä kattokuopa ovat myös yleisiä. Voimakasvärinen, muovitettu pelti ei kuitenkaan ole maisemakuvassa betonisen tai keraamisen tiilikatteen veroinen, koska se heijastaa valoa tiilikatteesta poikkeavalla tavalla. Kattokuopa tai maalattu pelti ovat parempia vaihtoehtoja.

Korjausrakentamisessa näkee usein ratkaisuja, joissa julkisivun ylin jakolista on korvattu peltiprofiililla sen helpon asennuksen ja ”helppohoitoisuuden” vuoksi. Valmiissa rakennuksessa tämä pieni yksityiskohta näkyy sitten kiiltävänä ja häiritsevänä raitana. Korjatessa on aina paras käyttää alkuperäistä materiaalia. Kun lahonneita osia uusitaan, kannattaa ensin tiedustella samanikäistä, tervettä puutavaraa esim. purkutaloista tai rakennustavaran kierrätyskeskuksista. Myös uusi puutavara kannattaa valikoida sahalla. Uutta puutavaraa käytettäessä joudutaan listat yleensä tekemään alkuperäistä paksumpina, mikä kuitenkin on parempi vaihtoehto kuin poikkeavan materiaalin käyttäminen.

Rakennustapaohje

Rakennusten julkisivuissa käytetään joko peittomaalattua puuverhousta tai rappausta. Seinäpinnat tehdään kokonaan samasta materiaalista lukuunottamatta osittain maanpäällistä kellarikerrosta.

Korjausrakentamisessa ulkovuorausta uusittaessa käytetään alkuperäistä vastaavaa julkisivuverhousta. Puutavarana käytetään ensisijaisesti hienosahattua lautta, jonka sään- ja maalinkesto-ominaisuudet ovat hyvät. Myös julkisivujen jakolistat sekä ikkunoiden ja ovien vuorilaudat on tehtävä alkuperäisen materiaalin ja mallin mukaisina.

Kattomateriaalina käytetään kyläkuvasa näkyvästi sijaitsevilla katoissa betoni- tai savitiiltä kuitenkin siten, että ympäristön rakennukset otetaan huomioon. Jos rakennuspaikan ympäristössä jokin muu materiaali on selvästi hallitseva ja tästä poikkeava materiaali erottuisi häiritsevästi, kattoon valitaan kokonaisuudessa hallitseva materiaali ja väri. Toista materiaalia jäljitteleviä katteita (esim. tiiltä jäljittelevä pelti, paanua jäljittelevä kattuhuopa jne.) tulee välttää.

AIDAT JA TONTTIEN RAJAAMINEN

Untamalan kylänraitilla on tonttien ja tien välinen raja ollut aikoinaan hyvin selvä, mistä kertovat sekä aivan tien reunassa seisovat vanhat rakennukset että tonttien rajoilla jäljellä olevat graniittiset aitapylväät. Tonttien aitaaminen ja rakennusten sijoittaminen kiinni tien rajaan yhdistää kylän kokonaisuudeksi ja tekee siitä kiinnostavan ja tiiviin tuntuksen, vaikka rakennukset itse asiassa ovat etäällä toisistaan.

Varhaisimmat aidat maaseudulla olivat maalaamatonta puuta, joka ajan mittaan harmaantui kauniisti. Myöhemmin punamullan käyttö levisi myös aitoihin. Kun lopputuloksesta haluttiin erityisen edustava, maalattiin säleiden kärjet valkoisiksi. Nämä aidat ovat kauniita ja liittyvät ympäröivään kasvillisuuteen luontevasti. Valkoinen tai vaalea aita sen sijaan muodostaa jyrkän rajan tontin ja ympäröivän luonnon välille ja sopii parhaiten sellaisille omakotialueille, jossa rakentaminen on tiivistä ja luonnonympäristön osuus vähäinen. Säleaitoja nuorempia ovat pensasaidat, joita Untamalla on runsaasti etenkin kylän pohjoisosassa. Aitapensaina on käytetty yleisimmin sireeniä, ruusua ja orapihlajaa, sekä vapaasti kasvavana että leikattuna. Nykyisin puuaitoja tehdään usein kokonaan kestopuusta. Materiaalin huonoja puolia ovat sen ikävä väri sekä heikko maalinpitävyys. Ajan mittaan kestopuukin haalistuu ja saa paremmin ympäristöön sopivan värin. Kestopuun käyttäminen muuhun kuin aitatolppiin on kuitenkin aidan kestävyuden kannalta täysin tarpeetonta.

Komea säleaita ja kivipylväät viimeistelevät ympäristön ja tekevät siitä ryhdikkään.

Tonteilla on yleensä päärakennuksen lisäksi ainakin yksi ulkorakennus. Ulkorakennuksilla on pihatiä voitu rajata suojaisaksi ja jakaa eri käyttötarkoituksiin (oleskelupiha, kasvitarha jne). Vanhat

ulkorakennukset, joissa usein oli myös tiloja kotieläimille, ovat selvästi kookkaampia kuin nykyiset. Niiden väriksi on vakiintunut punamulta, joka yleistyi maalaamattomien ulkorakennusten väriksi siinä vaiheessa, kun vaaleat värit syrjäyttivät sen päärakennuksista. Nykyisin ulkorakennukset maalataan usein samalla sävyllä kuin päärakennuksetkin. Alueilla, missä rakennukset eivät ole vierekkäin, vaan maiseman osuus on suuri, olisi kyläkuvan kannalta kuitenkin suositeltavaa palata vanhaan käytäntöön ja osoittaa rakennusten keskinäinen hierarkia eri väreillä.

Rakennustapaohje

Tontit aidataan tien puolelta harvalla, enintään 100 cm korkuisella puusäleaidalla tai pensasaidalla. Säleaidat maalataan tai käsitellään puunsuoja-aineella. Maalatuissa aidoissa käytetään värisävyinä punaista tai maanläheisiä ruskean, harmaan ja vihreän sävyjä.

Puunsuoja-aineista sallitaan ainoastaan tumma ruskea.

Tontin rajaamisessa suositellaan ulkorakennusten sijoittamista tontin taka- ja sivurajoille siten, että päärakennus jää katukuvassa hallitsevaksi.

Mittasuhteiltaan ja väreiltään tasapainoinen ja kaunis kokonaisuus Untamalan pääraitin varrella.

VÄRIT

Maaseutuympeiristössä rakennukset ja niitä ympäröivä maisema muodostavat värikokonaisuuden. Kun rakennukselle valitaan väriä, on tärkeätä, ettei se riirtele ympäristön valtavärien kanssa. Tasapainoinen lopputulos saadaan, kun väriskaalassa lähdetään ympäristön vaatimuksista. Jos väreissä käytetään vielä aitoja maapigmenttejä, jotka vanhenevat kauniisti, saadaan tasapainoinen ja ehjä kokonaisuus. Väreinä voidaan käyttää myös ympäristön vastavärejä (esim vihreän vastaväri punainen), jolloin rakennus samalla sekä erottuu että sopeutuu ympäristöönsä. Väriä valittaessa on hyvä muistaa, että tumma väri pienentää ja vaalea väri suurentaa. Tummalla värillä voidaan myös häivyttää rakennuksen mittasuhteiden virheitä. Vaalea väri puolestaan korostaa niitä.

Untamalan rakennusten valtavärit ovat tällä hetkellä punainen ja vaalea kellertävä. Punaiset päärakennukset keskittyvät selvästi kirkon ja koulun ympäristöön. Punainen ei kuitenkaan ole niiden alkuperäinen väri, vaan osa vanhoista rakennuksista on alunperin ollut vaaleita. Punaisia ulkorakennuksia on etenkin vanhojen asuinrakennusten pihapiireissä. Myös mautilojen uudet, suurikokoiset hallit ovat punaisia, mikä istuttaa ne peltomaisemaan ja asutuksen rajaan erittäin hyvin. Vaalea kellertainen tai taitettu valkoinen ovat valtavärejä useissa 30- ja 40 -luvun asuinrakennuksissa, joissa

vaaleus tuo kauniisti esiin pinnan pystyrimoituksen tai lomalaudoituksen varjot. Raitin varrella on myös paljon rakennuksia, joiden julkisivumateriaalit ja värit on peruskorjausten yhteydessä vaihdettu sen hetkisten muotitrendien mukaisiksi ja korjattavalle talotyypille vieraiksi. Harmaat mineriittilevyt ja niihin yhdistetyt tummat, raskaat päätykolmiot eivät kuulu 1930 – 1950 –luvulla rakennettuihin 1½- kerroksisiin asuinrakennuksiin vaan rumentavat kyläkuvaa. Myös jyrkät kontrastit rakennuksen väreissä erottavat sen kielteisesti ympäristöstä (esim. täysin musta katto ja valkoiset tai vaaleat seinät). Ns. uudet pastellisävyt (vaalea punainen, violetti, mintun vihreä, vaalea sininen) eivät sulaudu kauniisti luonnon omiin väreihin.

Julkisivujen listat, nurkkalaudat ja ikkunoiden vuorilaudat on Untamalassa muutamaa poikkeusta lukuunottamatta maalattu perinteiseen tyyliin julkisivua vaaleammiksi, yleensä valkoisiksi. Jos julkisivussa on runsaasti listoja, on parempi maalata osa niistä julkisivun päävärillä, ettei tuloksena ole ruudullinen julkisivu. Ulkorakennuksissa riittää hyvin ikkunoiden vuorilautojen maalaaminen.

Rakennustapaohje

(koskee myös vanhojen rakennusten uusintamaalausta)

Päärakennusten ulkoseinissä käytetään ainoastaan yhtä väriä. Puupinnat maalataan joko öljy- tai keittomaalilla ja rapatut pinnat kalkkimaalilla, joilla uudelleen maalauksen yhteydessä korvataan myös vanhat, tiiviit lateksimaalit. Pääväreinä ovat suositeltavia lämpimät, perinteiset maavärit (punainen – terrakotta -okran keltainen) sekä taitetut valkoisen sävyt valkoisesta beigeen. Tehosteväreillä voidaan maalata listat, vuorilaudat, pylväät, parvekkeet yms. yksityiskohdat.

Ulkorakennuksissa käytetään ensisijaisesti punaista tai keltaista keittomaalia mutta väriä valittaessa on tärkeintä, että asuin- ja talousrakennus sointuvat väreiltään kauniisti yhteen. Ikkunoiden ja ovien vuorilaudat maalataan joko julkisivun värillä tai valkoisella.

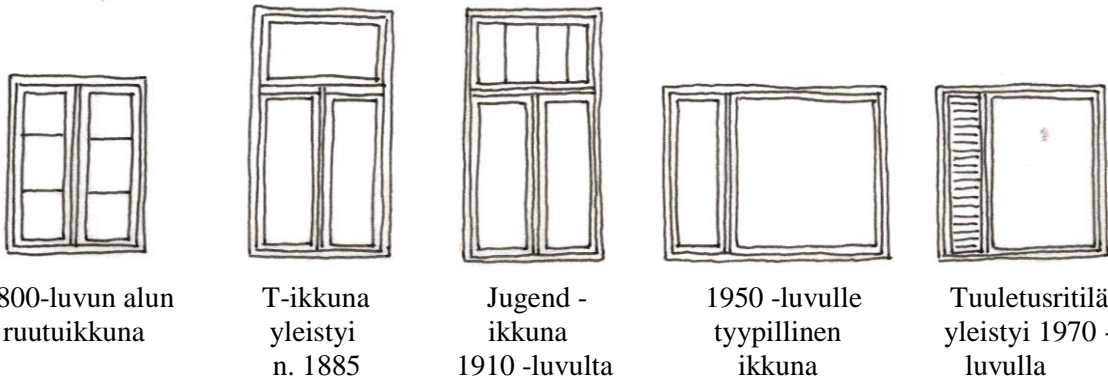
Kattomateriaalin väri valitaan ympäristössä vallitsevan värin mukaan. Täysin mustaa kattoa ei kuitenkaan sallita. Mustaa parempi vaihtoehto on tumma grafiitti esim kattokuovassa tai peltikaton maalauksessa.

IKKUNAT

Ikkunoiden merkitys rakennuksen julkisivussa on suuri. Vanhojen rakennusten korkeilla ja kapeilla ikkunoilla on pystysuora yleisilme. Korkeutta on usein vielä korostettu yläreunan muita leveämmällä vuorilaudalla. Keskipuite jakaa ikkunan kahteen puolikkaaseen, jotka puolestaan on jaettu pienempiin ruutuihin. Sitä mukaa kuin rakennukset muuttuivat matalammiksi, muuttui myös ikkunoiden yleisilme vaakasuoruutta korostavaksi. Kehityksessä on menty koko ajan kohti yhä suurempia yhtenäisiä lasipintoja. Ikkuna ei enää ole samalla tavoin selkeä, julkisivua jäsentävä aukko, kuin vanhoissa rakennuksissa vaan on muuttumassa yhä enemmän julkisivupinnaksi.

1800-luvun alun
ruutuikkuna

T-ikkuna
yleistyi
n. 1885

Jugend -
ikkuna
1910 -luvulta

1950 -luvulle
tyypillinen
ikkuna

Tuuletusritilä
yleistyi 1970 -
luvulla

Rakennuksen julkisivut on helppo pilata vaihtamalla kapeat, pystysuorat ikkunat mataliin, vaakasuoriin, jakopuitteettomiin tai muihin rakennustyyppille vieraisiin, ”moderneihin” ikkunoihin. Toinen virhe, joka usein tehdään, on ikkunan vuorilautojen liiallinen koristelu. Piparkakkureunukset ja monimutkaiset nikkarityyliset vuorilaudat kuuluvat ns. nikkarityylin rakennuksiin, joita Untamassa ei ole.

Rakennustapaohje

Vanhoja rakennuksia peruskorjattaessa on ensisijaisesti säilytettävä ja korjattava alkuperäiset ikkunat. Ne on tehty kestävästä sydänpuusta päinvastoin kuin nykyiset, harvaisyisestä ja valikoimattomasta puusta tehdyt ikkunat. Jos ikkunat on uusittava, on aina käytettävä puuikkunoita ja säilytettävä / palautettava ikkunoiden alkuperäinen malli. Mikäli julkisivujen lisälämmöneriste asennetaan vanhan julkisivun ulkopinnalle, myös ikkunat siirretään uuden julkisivun ulkopintaan.

Uusissa rakennuksissa suosittuja lasitettuja terasseja lukuunottamatta tulee ikkunoiden korkeuden olla suurempi kuin leveyden.